

ABDULLA AVLONI'S ACTIVITY IN THE FIELD OF PEDAGOGY

Erkinjonova Mabuda Nomozboy qizi

*Tashkent State Pedagogical University named after Nizomi, Faculty of Special
Pedagogy and Inclusive Education*

Abstract: When I was in school, when our teachers talked about Jadids, when they called them heroes of the nation at events, I thought that their works must be strong. I realized that I was thinking too much. Jadids are not only writers, but they are people with a broad worldview, strong political consciousness, true patriots and nationalists. The reason why they are called heroes is not their spiritual heritage, but their courage.

Murakkab hayot va ijod yo'lini bosib o'tgan, Markaziy Osiyoning ijtimoiy-siyosiy hayotida yuksak o'rin tutgan ana shunday siymolardan biri Abdulla Avloniydir. Milliy pedagogikamizning otasi bo'lmish Abdulla Avloniy 1878-yilning 12-iyulida Toshkentning Mergancha mahallasida tavallud topdi. Dastlab O'qchi mahallasidagi eski maktabda, 1890-yilda mahalla madrasasida, so'ng Shayxovand Toxurdagi Abdumalikboy madrasasida -Mulla Umar Oxund qo'lida taxsil oldi, ammo oilaviy sharoitining og'irlashuvi o'qishini davom ettirishiga imkon bermadi. 14 yoshidan mardikorlik, 18 yoshidan ustachilik, suvoqchilik, duradgorlik, pichoqchilik ishlarini qildi. Ammo maorif ishlaridan chiqib ketmadi. Mustaqil mutolaa bilan shug'ullandi. Chor Rossiyasida chiqib turgan gazeta va jurnallar bilan tanishib bordi. Ana shunday bir davrda mustamlaka zulmi ostidagi ziyolilar o'z xalqini ma'rifatli qilish va ularning taraqqiyot darajasini ko'tarishga qaratilgan harakatlarni boshladilar. Avloniy bu davrda jadidchilik harakatlariga qo'shilib, Toshkentdagi jadidlarning faol ishtirokchilaridan biri bo'lib tanildi. 1904-yilda Mirobod mahallasidagi eski maktablardan tubdan farq qiluvchi usuli jadid maktabini ochdi va u yerda o'zi mudirlik hamda o'qituvchilik qildi. Shu vaqtdan boshlab uning pedagogik faoliyati boshlandi. Ammo 1908-yilda Miroboddagi maktabi yopiladi. Buning sabablari ko'p bo'lishi kerak. Avloniy o'z tarjimai holida shulardan bittasini tilga oladi: "maktabimda yer, odamlar, tog'u-toshlar, daryo osmon haqidagi suhbatlar o'tkazmoqni harakat qilganimni Mirobod johil kishilari bilishib, meni kofir bo'lding deb maktabimni yopdilar..."

1908-yilda Degrez mahallasida yana bir maktab ochdi. 1909-yilda maktab-maorif ishlariga yordam beruvchi "Jamiyati hayriya" ochib yetim bolalarni o'qitdi. Adib savod chiqarishni yengillashtirish maqsadida maktablar uchun darsliklar tuzadi. "Birinchi muallim" (1911) asari-alifbo o'rnida qo'llanilgan. Uning davomi

hisoblangan ya'ni alifbodan so'ng o'qimoq uchun yozilgan-"Ikkinchi muallim"asari esa axloqiy hikoyalar,adabiy she'rlar bilan ziynatlangan. Keyinchalik yuqori sinf o'quvchilar uchun mo'ljallangan "Turkiy Guliston yoxud axloq"asari esa maktab doirasidagina cheklanib qolmay,ijtimoiy pedagogik fikr taraqqiyotida alohida o'rin egallagan. Asarda inson fazilatlarini: yaxshi va yomon xulqlar XX asrning talab va ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda tahlil qilingan.Bundan tashqari Aristotel,Sa'diy Sheroziy,Bedil,Platon fikrlari bilan dalillangan holda zamonaviylikni asosiy me'zon qilib oladi.Adib insonlarni yaxshilikka chaqiruvchi, yomonlikdan qaytaruvchi -ilmni yuksak baholaydi.Bundan tashqari aqlni - insonlarning piri komili murshidi hisoblab uni ilm va tajriba soyasida kamol topishiga ishora qiladi. Avloniyning vatan to'g'risidagi fikr mulohazalari diqqatga sazovordir.U vatanni shunchaki sevish mumkin emas.Uning dardi bilan yashamoq,uning baxtidan quvonmoq,u bilan faxrlanmoq kerak.Vatan onadek muqaddas.Uni qadrlash, e'zozlash,uning shodlik va quvonchiga sherik bo'lish,g'am-xasratini baxam ko'rish farzandning burchi deb ta'kidlaydi.

Avloniy darsliklardan tashqari Hijron, Nabil, Indamas, Shuhrat, Tangriquli, Surayyo, Shapoloq, Chol, Ab, Chegaboy,Abdulhaq, taxalluslari bilan she'r,hikoyalar va maqolalar yozgan.Dastlabki poetik asarlari "Adabiyot yoxud milliy she'rlar","Maktab gulistoni","Mardikorlar ashulasi" kitoblari va "Sabzavor"taskirasi matbuot sahifalarida chop etilgan.Ularda ilmu-ma'rifat targ'ib qilingan, jaholat va nodonlik,eski tuzumning ijtimoiy-axloqiy asoslari qoralangan,ozod va baxtiyor zamon haqida fikr yuritilgan.

Avloniyning adabiyot oldidagi muhim xizmatlaridan biri shu bo'ldiki,u mardikorlik she'riyatini deb atalgan yanggi adabiy hodisaning yaratuvchisiga aylandi.1916-yilgi mardikorlik voqealarini ifodalovchi "Bir mardikorning otasi o'g'liga aytgan so'zlari", "Onasining o'g'liga aytgan so'zlari", "Afsus" kabi she'rlar yozdi.Avloniyning eng sermahsul ijod yilari Oktabr to'ntarilishiga qadar bo'lgan davrni o'z ichiga oladi.Bu davrgacha Avloniy "Advokatlik osonmi?" (1914), "Pinak"(1915)komediyalari, 1914-1917-yillarda yozgan "Biz va Siz","Portugaliya inqilobi", "Ikki sevgi" kabi fojeaviy asarlari bilan o'zbek dramaturgiyasining maydonga kelishi va teatrchilikning xalq orasida tomir otishiga muhim hissa qo'shdi.Advokat Davronbek orqali Tukistondagi huquqsizlik,dunyodan xabarsizligini, uning yoniga kelgan insonlar orqali esa jamiyatdagi ma'naviy turmushning tuban bir holga kelib qolganini ko'rsatdi.Monarxiyaga qarshi kurash bayrog'i ostida kechgan 1910-yilgi Portugaliya inqilobi,1909-yili Turkiyada yuz bergan "Yosh turklar"inqilobi (Ikki sevgi) haqida yozib, adabiyotimizda mavzu va g'oyalar ko'lamini kengaytirdi."Biz va Siz" da esa XXasr boshidagi Turkistonning eskilik va yangilik borasidagi kurashini aniq taqdirlar misolida yoritib berdi.

U sovet davrida turli ma'sulyatli lavozimlarda xizmat qildi,qaysi vazifada ishlamasin ilm-ma'rifat tarqatish,ta'lim-tarbiya masalalari bilan shug'ullanib keldi,oliy maktablarda o'qituvchilik qildi. 1927-yilda Mehnat qahramoni unvoniga sazovor bo'ldi.1930-1934-yillarda O'rta Osiyo davlat universiteti(hozirgi ToshDU)kafedrasini boshqardi.U 1934-yilda vafot etdi.

Foydalangan adabiyotlar

- 1.Qosimov B. Yusupov Sh. Dolimov U. Rizayev Sh. Axmedov S. Milliy uyg'onish davri o'zbek adabiyoti.-Toshkent, 2004 -173-199b
- 2.<http://marifat.uz/marifat/ruknlar/fan/Abdulla-Avloniy-milliy uyg'onish-davri-o-zbek-pedagogikasining-asoschisi.htm>
- 3.Avloniy A. Turkiy Guliston yoxud axloq. - Toshkent,1992
- 4.https://saviya.uz/hayot/tarjimai_ho/abdulla_avloniy-1878-1934/
- 5.Avloniy A.Tanlangan asarlar. -Toshkent. 1-jild, 2006
- 6.Avloniy A. Tanlangan asarlar. -Toshkent. 2-jild, 1998